

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР

ВАСИЛЕНА ЦОЧЕВА БИЛЯРСКА

Кирилometодиевистиката в личния архив
на акад. Петър Динев в ЦДА

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на
образователната и научна степен „доктор“

СОФИЯ 2015

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР

ВАСИЛЕНА ЦОЧЕВА БИЛЯРСКА

Кирилometодиевистиката в личния архив
на акад. Петър Динев в ЦДА

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на
образователната и научна степен „доктор“

Научен ръководител:

доц. д-р Славия Бърлиева

Рецензенти:

проф. д-р Светлина Николова - КМНЦ, председател на НЖ
проф. д-р Милияна Каймакамова - СУ

Автори на становища:

доц. д-р Славия Бърлиева -КМНЦ
проф. д-р Георги Минчев - Университет в Лодз
доц. д-р Александър Гребенаров - ИИСТИ

СОФИЯ 2015

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на 21 юли 2015 г. на заседание на Научния съвет (ad hoc) на Кирило-Методиевския научен център при Българската академия на науките.

Материалите по защитата са на разположение в Заседателната зала на Кирило-Методиевския научен център, София, ул. „Московска“ № 13.

Откритото заседание за защита на дисертационния труд ще се проведе на 15 декември 2015 г. от 16 ч. в Кирило-Методиевския научен център при БАН, ул. „Московска“ № 13.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод	4
Глава I – Кирилметодиевистиката в научната дейност на акад. Петър Динеков – аналитичен библиографски преглед. Мястото на кирилметодиевистиката в научната и популяризаторската му дейност като университетски професор и член на БАН	26
Глава II – Теми и проблеми от кирилметодиевистиката в архивното наследство на акад. Петър Динеков	183
Глава II.1 – Документи за изследванията на Петър Динеков върху историята на старата българска литература	185
Глава II.2 – Делото на Кирил и Методий (обобщаващи изследвания за двамата братя) – работата на Петър Динеков над изворите за тях; създатели на азбуката и първи преводачи в старобългарската книжнина	203
Глава II.3 – Изследвания за Константин-Кирил Философ – живот и дело	241
Глава II.4 – Изследвания за архиепископ Методий – живот и дело	253
Глава II.5 – Общи изследвания за живота и делото на Кирило-Методиевите ученици ...	258
Глава II.6 – Преводаческата дейност на братята Кирил и Методий и на техните ученици	275
Глава II.7 – Въпросът за изворите в архивното наследство на Петър Динеков	277
Глава II.8 – Кирилметодиевистиката в архивното наследство на Петър Динеков	299
Глава III – Акад. Петър Динеков като организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките	305
Заклучение	362

Библиография	367
Приложение № 1 – Библиография за академик Петър Николов Динеков	403
Приложение № 2 – Кратка библиография на трудовете на академик Петър Николов Динеков по кирилометодиевистика	422
Приложение № 3 – Ранни статии, изказвания и интервюта на акад. Петър Динеков	443

Увод

В увода накратко се аргументира необходимостта от изследване приноса на Петър Динеков в проучванията по кирилometодиевистика. Подчертава се изключителната стойност на Личен фонд № 1987 К от Централния държавен архив (ЦДА), съдържащ личния архив на учения, както и необходимостта да се усъвършенства научно-инвентарният му опис. Личният архив на П. Динеков обхваща общо 4441 архивни единици – документи, свързани с личния му живот, дейността му като общественик, преподавател, учен и изследовател на различни теми от българската литература и история. В служебното дело на фонда (Дело „А“) в ЦДА е отбелязано, че „личният фонд на П. Динеков постъпва в ЦДА през 1992 г. и така е изпълнено неговото желание литературното и научното му творчество да бъде съхранявано в архива“. Допълнително в папката се отбелязва, че на 6 септември 1992 г. като дарение постъпват още 6 кутии и 2 кашона с документи. Описът на фонда, резултат от научно-техническата му обработка, е приложен заедно с историческата справка и другите отчетни документи и носи дата 30 март 2006 г. Запознаването с цялостното му архивно наследство дава важен първичен материал, който е така необходим за изграждането пълнокръвния образ на този бележит български учен, както и изобщо за развитието на българската хуманитаристика през XX в. В архива му се съхраняват над 220 архивни единици с материали по предложената тема.

Кирилometодиевистиката като наука съществува от почти две столетия, институционализира се в началото на миналото столетие чрез създаването на Климентовата комисия на БАН през 1914 г., но едва по времето на Петър Динеков тя се обособява организационно в отделно интердисциплинарно изследователско поле, клон от филологията, историята, езикознанието и църковната история. След създаването на Кирило-Методиевския научен център при БАН и Катедрата по кирилometодиевистика на Софийския университет се развива като един от най-значимите дялове на българската хуманитаристика.

От публикуваните библиографии на П. Динеков¹, от Кирило-методиевската библиография², от биографичните статии за него и от сборниците в негова памет може да се видят не само количествените измерения на направеното, но и значимостта и разнообразието на неговата дейност в тази област.

Петър Николов Динеков е роден на 17 октомври 1910 г. в с. Смолско, Софийски окръг. Получава основното и гимназиалното си образование в София. През 1933 г. завършва славянска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През 1934–1935 г. специализира във Варшава. След завръщането си от Полша е назначен за учител във Френския колеж в Пловдив (1936–1938). През 1938 г. Динеков се свързва завинаги с българската наука, след като спечелва конкурс за асистент в Катедрата по славянски езици в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. От 1941 г. е редовен доцент в Катедрата по българска литература, на която по-късно е дългогодишен ръководител (1960–1979). От 1945 г. е професор в същата катедра. Проф. Динеков ръководи и Секцията по българска литература до Освобождението в Института за литература при БАН (от 1948 г.). Когато през 1973 г. се създава Институтът за фолклор, е назначен за негов директор, а от 1980 г. е директор на Кирило-Методиевския научен център при БАН. Проф. Динеков е свързан и с българската архивистика, тъй като за известно време е назначен за директор на Архивния институт при БАН и на Института „Ботев–Левски“. През 1947 г. е избран за член-кореспондент на БАН, а от 1955-а – за член на Международния комитет на славистите. Проф. Динеков е избран и за член на най-авторитетния български научен център – БАН (1966 г.), като през 1972 г. е удостоен и със званието „Народен деятел на културата“. Акад. Динеков е и дългогодишен член на Съюза на българските писатели.

Акад. Петър Динеков сътрудничи на много периодични издания, сред които „Литературен глас“, „Глобус“, „Вестник на жената“, „Българска мисъл“, „Златорог“, „Славянски глас“, „Литературен фронт“, „Изкуство“, „Септември“, „Литературна мисъл“ и

¹ Я н а к и е в а, Т. Петър Динеков. Био-библиография. С., 1982; Я н а к и е в а, Т. Библиография на трудовете на акад. Петър Динеков (1980–1989). – Старобългарска литература, 25–26, 1991, с. 4–21; Я н а к и е в а, Т. Публикации на акад. Петър Динеков (1990–2009). – В: Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. С., 2010, с. 329–340. Вж. и неговата саморъчно направена библиография, приложение към кратката му автобиография в Б и л я р с к а, В. Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. – ИДА, кн. 102, 2011, с. 126–138.

² Д у й ч е в, Ив., А. К и р м а г о в а, А. П а у н о в а. Кирило-методиевска библиография. 1940–1980. София, 1983.

др. Също така участва в редакционните колегии на сп. „Българска мисъл“, „Изкуство“, „Септември“, „Език и литература“, „Български език и литература“, „Български език“, „Литературна мисъл“ и др. Под негова редакция и с негови предговори и коментари излизат отделни издания и събраните съчинения на Иван Вазов, Пенчо Славейков, Христо Ботев, Любен Каравелов, Георги Сава Раковски, Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Райко Жинзифов, Н. Бончев, Петко Славейков, Пейо Яворов, Йордан Йовков, а и на изданията на произведения на класиците на други славянски народи.

Научноизследователската дейност на акад. Динеков е уникална по своя хронологически и съдържателен обхват. Тя включва историята на цялостното развитие на българската литература с особен акцент върху старобългарския дял, а също така българския фолклор, проблемите на славянските литератури, и особено на полската и руската литература, както и литературна критика. Значителни са неговото творчество и изследванията му върху дейността на славянските първоучители св. Кирил и Методий и техните ученици, както и върху приноса и заслугите им за българската култура и литература. В научните си студии и статии по тази тема той разглежда също въпросите за предисторията на славянската писмена култура и зараждането на българската литература, като се занимава и с произхода и значението на първобългарските надписи.

Акад. П. Динеков умира на 22 февруари 1992 г. в София³.

Дисертационният труд „Кирилometодиевистиката в личния архив на акад. Петър Динеков в ЦДА“ е разработен на основата на съществуващи публикации и запазеното документално наследство на учения. Архивът на П. Динеков е богат извор за проучване на живота и дейността му като учен, преподавател и общественик, а и е безценен източник за историята на българската интелигенция и на българската хуманитарна наука. Благодарение на неговия пиетет към писменото свидетелство и разбирането за ценността на архивния документ, за съжаление твърде рядко в българските традиции, днес ние разполагаме с едно изчерпателно свидетелство за интелектуалната история на българския народ през ХХ в. Този

³ Най-пълната библиография на учения е дело на Татяна Янакиева – вж. Я н а к и е в а, Т. Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982; Я н а к и е в а, Т. Библиография на трудовете на акад. Петър Динеков (1980–1989). – Старобългарска литература, 25–26, 1991, с. 4–21; Я н а к и е в а, Т. Публикации на акад. Петър Динеков (1990–2009). – В: Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. С., 2010, с. 329–340. Вж. и неговата саморъчно направена библиография, приложение към кратката му автобиография в Б и л я р с к а, В. Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. – ИДА, кн. 102, 2011, с. 126–138.

изключително ценен масив от документи трябва да бъде въведен в научно обращение по коректен към принципите на архивистиката начин, така че да стане основа на различни разработки не само на теми върху творчеството на големия литературен историк, но и по-специално върху историята на българската кирилometодиевистика. Идеята за подобна история е развита в един от последните научни планове на акад. Петър Динеков. Настоящата дисертация беше замислена като първа стъпка към осъществяването му в Кирило-Методиевския научен център, на който акад. Динеков е основател и пръв директор.

Целта на дисертацията е да проучи и аналитично да представи запазената документация по въпросите на кирилometодиевистиката и на тази основа да открие мястото и ролята на акад. Петър Динеков в нейното утвърждаване и развитие. Ръкописното му наследство показва учения като една от безспорно водещите фигура в тази специфична област на хуманитаристиката. Това наследство, след неговата обработка и публикуване, ще покаже редица неизвестни страни от творческата му биография, споделени от учения в неговите дневници, спомени и планове за написване мемоарите, и наречени от самия него „спомени за едно поколение“. С този труд, базиран на ревниво пазения приживе личен архив, се показва и мястото на П. Динеков в науката като новатор, зареден с нови идеи, родили се като резултат от големите открития, които правят кирилometодиевистиката, славистиката, старобългаристиката, историята и археологията във втората половина на миналия век.

Две са основните задачи, които са поставени в изследването:

Първата задача е да се покаже развитието на кирилometодиевистиката през архивното наследство на П. Динеков.

Втората задача е да се проследи как се изгражда ученият Динеков чрез архивните материали и неговите публикации.

Проучването на тази дейност на П. Динеков в дисертационния труд, която обхваща значителен период в неговата работа като учен, културен деец, общественик и преподавател, утвърдил се още приживе като един от най-големите български учени на двадесети век, е сериозна основа за написване на цялостна негова биография и реализиране на десетките научни проекти, намерили място в ръкописите му. По такъв начин съхраненото архивно наследство ще заеме мястото си като важен извор за биографията на един от най-видните представители на българската наука през XX век.

Глава I. Кирилометодиевистиката в научната дейност на акад. Петър Динеков – аналитичен библиографски преглед. Мястото на кирилометодиевистиката в научната и популяризаторската му дейност като университетски професор и член на БАН

Изградена по хронологическия ред на основата на публикуваното творчество на Петър Динеков в монографии и студии, в тематични сборници, подготвени от него самия или от негови колеги след смъртта му, в специализираните периодични научни издания, от периодиката, предназначена за широк кръг читатели. В първа глава се проследява жизненият и творчески път на големия учен на основата на неговото творчество, на творчеството и на спомените на неговите колеги и дългогодишни сътрудници, както и на документите и материалите от богатия му личен архив, съхраняван в Централния държавен архив (ф. 1987 К). Тази биографична справка няма характера на пълна негова биография, а само подчертава основните моменти от неговия живот като виден изследовател, педагог и популяризатор на делото на светите братя Кирил и Методий и техните ученици и последователи, като са отбелязани и неговите основни изследвания по хронология. Също така тук се откроява колко голям дял от живота и творчеството му заемат проблемите на кирилометодиевистиката.

В публикуваното творчество на акад. Динеков се вижда стремежът на учения да обхване цялостното развитие на българската литература още от нейните начални стъпки до съвременността. Най-силните акценти в него са проучванията на старата българска литература, възрожденската литература, проблемите на българската литература след Освобождението, връзките ѝ с литературите на други народи, българското народно поетическо творчество, фолклор и традиции.

Важен елемент на настоящото проучване, отразен в неговата първа глава, е изследването на съхраняваните в ЦДА ръкописи на Динекови непечатани разкази, реферати и есета, представляващи едни от най-ранните му творчески опити⁴. Голяма част от тях досега не са включени в никоя от неговите библиографии. За щастие, ученият още от най-

⁴ Вж. Д и м ч е в а, Н. Първи литературни опити. – В: Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 27–31.

ранните години на навлизането си в литературната история и теория започва да записва всичко, което пише и публикува, в своята ръкописна библиография⁵.

В тази глава са привлечени и сведения за негови публични изяви (главно интервюта) по случай годишнини, чествания и научни конференции, конгреси и симпозиуми, отразени в пресата. Посочват се и неговите публикации, с анализ на отделните печатни варианти, издания и допълнения на базата на по-късни научни изследвания и открития.

Глава II. Теми и проблеми от кирилометодиевистиката в архивното наследство на Петър Динеков

Разработена е по тематичен принцип, което ми дава възможност да направя съответните сравнения и анализи на отпечатания с ръкописния вариант на дадено изследване. По нея е работено с документите, запазени в архива. По волята на акад. Петър Динеков неговият личен архив е предаден в Централния държавен архив (ЦДА), който по това време се намира в системата на Главно управление на архивите при Министерския съвет (днес Държавна агенция „Архиви“). Посредник при предаването на архива става покойният вече бивш председател на архивите проф. Дойно Дойнов. Пак по Динеково желание, но с условие да се отворят 15 години след неговата смърт, дневниците му са предадени от проф. Стефана Стойкова и се съхраняват в Българския исторически архив при Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (Ф. № 904). След научно-техническата им обработка те са оформени в отделен опис и наброяват 298 а. е. Личната библиотека на учения е предадена за съхранение и използване в Пловдивската народна библиотека, където се помещава в специализиран кабинет „Петър Динеков“. Тя наброява 14 296 заглавия, от които 3160 с автографи⁶.

⁵ Част от отпечатаните от тях са отбелязани в „Тетрадка на Петър Динеков с първите му публикации в печата и с библиография на негови статии, преводи и др. София. Б. д.“ (ЦДА, ф. 1987 к, оп. 1, а. е. 1973. Оригинал. Ръкопис и печатно.) и в био-библиографията на Я н а к и е в а, Т. Петър Динеков. Био-библиография..., с. 17.

⁶ Вж. К о л е в а, Р., Т. Я н а к и е в а. Книги с дарствени надписи в личната библиотека на академик Петър Динеков. – Във: В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство. С., 2001, с. 44–48; К о л е в а, Р., Т. Я н а к и е в а. Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. –

Архивното наследство на П. Динеков се представя от два дяла. Първият: материали, свидетелства за неговото научно творчество, и вторият: лични документи, свързани с интересите, заниманията и преживяванията му от най-ранните му години до края на живота му. Изследванията на учения по старобългаристика и кирилометодиевистика, обхващащи огромен брой архивни единици, се посочват и анализират в изложението.

Главата е разделена на осем подглави:

1. Документи за изследванията на Петър Динеков върху историята на старата българска литература.
2. Делото на Кирил и Методий (обобщаващи изследвания за двамата братя) – работата на Петър Динеков над изворите за тях; създатели на азбуката и първи преводачи в старобългарската книжнина.
3. Изследвания за Константин-Кирил Философ – живот и дело.
4. Изследвания за архиепископ Методий – живот и дело.
5. Общи изследвания за живота и делото на Кирило-Методиевите ученици.
6. Преводаческата дейност на братята Кирил и Методий и на техните ученици.
7. Въпросът за изворите в архивното наследство на Петър Динеков.
8. Кирилометодиевистиката в архивното наследство на Петър Динеков.

При анализа на архивните материали се акцентира върху новото, различното, невключеното в публикуваните изследвания на П. Динеков, разгледани в първа глава. Когато става дума за публикувани изследвания, се показва разликата, ако има такава, с тази от документалния вариант или варианти на съответното изследване. Такива случаи на практика не са малко. Те свидетелстват за последователния интерес на учения към избраните теми и възможностите му да актуализира своята концепция, отчитайки резултатите от нови археологически или археографски открития. Понякога се сблъскваме и със смяна на перспективата, от която П. Динеков разглежда даден проблем, плод на негови идеи за нови методи на изследване и нови концепции.

В: Личната библиотека на академик Петър Динеков. Каталог: Т. 1: Книги с дарствени надписи. Съст. М. Бояджийска, Р. Абаджиева, С. Говедарова. Пловдив, 1998, с. 1–45.

Въвеждаща част в тази глава е краткият преглед на характера и пълнотата на запазените документи и материали, свързани с кирилометодиевистиката, в личния архив на П. Динеков. Обръща се внимание на запазените автобиографични и биографични материали, както и на ранните му дневници от ученическите и студентските му години и на джобните му тефтерчета, изпълнени с хиляди страници ръкописни бележки и характеристики на приятели, преподаватели и колеги, някои от които са придружени и с негови саморъчни шаржови рисунки. Те може да се ползват като допълнения и за уточнения към подготвените за печат негови дневници, съхранявани в БИА на НБКМ. Посочва се и наличието на изработена от П. Динеков библиография със самооценка на собственото му творчество, неразделна част от негова автобиография от края на 60-те години на миналия век.

Представянето на темите от кирилометодиевистиката от личния архив на акад. Динеков са в следния ред:

Изследванията по история на старобългарската литература във връзка с кирилометодиевистиката и периодизацията на българската литература. Тук е дадена повече тежест на университетския курс от лекции по старобългарска литература и свързаните с него изследвания за целия ѝ период до началото на Българското възраждане. Разработвайки и въпросите за периодизацията на историята на българската литература, и в частност на старобългарската, той предлага да се изтегли долната времева граница с повече от един век, като по такъв начин в старобългарската литература се включи и предкирилометодиевския период на основата на археологическите находки и открития.

Документални материали, запазени в архива на П. Динеков, които са свързани общо с живота и делото на братята Кирил и Методий. Тук са водещи думите на учения, че „делото на Кирил и Методий е неделимо; мъчно може да се говори за самостоятелна роля на Кирил“. Основните му изследвания, статии и доклади са върху създаването на славянобългарската азбука, борбата за налагането ѝ и отстояването на правото на българите, в частност и на славяните изобщо, да се молят на роден език и да слушат словото Божие на него. Засегнати са неговите изследвания, свързани с мисионерската дейност на двамата братя във Великоморавия и Панония и пътуванията им до Рим за защита на тяхното общославянско дело. В разгледаните обобщаващи съчинения П. Динеков се спира както на преводаческата им дейност, така и на създаването на оригинална богослужебна книжнина. Посочено е и общославянското измерение на делото на двамата братя.

Запазеният значителен и разнообразен брой архивни материали дава възможност и за **представянето на дейността на двамата братя и поотделно**. По такъв начин, разглеждайки дейността на Константин-Кирил Философ и на Методий поотделно, П. Динеков има възможност да открие дейността на единия от тази на другия, показвайки същевременно, че дейността на Методий след смъртта на брат му е продължение, доразвитие и довършване на започнатото от Кирил. Разглеждайки дейността на братята поотделно, П. Динеков навлиза още по-дълбоко и в техните биографии, изяснявайки делото им в детайли.

В проучванията си П. Динеков се спира и на **дейността на учениците на Кирил и Методий във Великоморавия и в България**. В архива му са запазени ръкописи на изследвания изобщо за учениците, а поотделно само за Климент Охридски и за Наум Охридски и на свързаните с тях Плисковско-Преславска и Охридска книжовна школа. Те осветляват и въпроса за продължаването и приемствеността в средновековната Българска държава на делото на светите братя и след тяхната смърт.

В самостоятелен подраздел се спирам и на **преводаческата дейност на братята Кирил и Методий и на техните ученици**, отразена в запазените архивни материали. П. Динеков ги показва не само като първите автори на оригинална богослужебна литература, но и като първи преводачи от гръцки на български език, а същевременно и първи автори на оригинална литература и на преводна за тогавашния славянски свят. П. Динеков поставя и въпроса за написването на история на преводната литература в България, пионерите на която са Солунските братя, техните ученици и последователите им по времето на Златния век на българската литература.

Един от най-важните въпроси, който се откроява в изследванията и в архивното наследство на П. Динеков, е **въпросът за изворите**. Въпреки че той присъства в една или друга степен във всяко изследване на учения, на него има посветени и самостоятелни проучвания. Може да се отбележи, че за П. Динеков е характерно веднага да се въвежда в научна употреба всяко ново откритие на извори и документи. Нерядко той предлага нов прочит и ново публикуване на известните вече извори, като едни от най-впечатляващите са изданията на житията на братята Кирил и Методий. В архива на П. Динеков са запазени и неговите оценки за изследванията и откритията, както и за новите тълкувания на изворите от страна на негови колеги и ученици. С тази му дейност е свързано и преиздаването на

христоматията по старобългарска литература, на антологиите от кирило-методиевски и старобългарски страници и други академични издания на извори и съчинения на старобългарски автори.

В тази глава се спирам и на редакторската работа на П. Динеков на основата на запазените в архива му документални материали. И тук той се изявява като строг и принципен редактор.

В личния архив на акад. П. Динеков се съхраняват и много **документи, в които въпросът за кирилометодиевистиката** или е бегло маркиран, или се съдържа в по-обща информация от сферата на старобългарската литература, а така също и в материали за видни български и чуждестранни учени, изявяващи се в тези области. В огромната съхранена от П. Динеков кореспонденция от български и чуждестранни учени старобългаристи, слависти и византинисти често се засягат и проблеми на кирилометодиевистиката. Макар че те в повечето случаи са споменавани мимоходом, доколкото това е било възможно, ги отбелязвам на съответните места в тематичните подраздели на тази глава. В архива на П. Динеков има и чужди материали, които не са свързани с неговата дейност, но засягат темата за кирилометодиевистиката, които също се отбелязват накратко в дисертационния труд.

Глава III. Петър Динеков като организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките

В нея се разглеждат документални материали в личния архив на акад. П. Динеков, които са свързани с неговата дейност по обособяването и ръководството на Кирило-Методиевския научен център, на изданията на Центъра.

Главата се състои от три подраздела, свързани тясно помежду си.

1. Дейността на П. Динеков по създаването и ръководството на Кирило-Методиевския научен център.

2. Възникването и осъществяването на идеята за издаването на „Кирило-Методиевската енциклопедия“.

3. Възникването и осъществяването на идеята за самостоятелно периодично научно издание на Кирило-Методиевския научен център: Кирило-Методиевски студии.

Първият подраздел представя дейността на П. Динеков по създаването и ръководството на Кирило-Методиевския научен център. В архива са запазени значителни по обем интервюта и други публични изяви на П. Динеков, които представят и пред широката общественост програмата и дейността на Центъра. В продължение на 10 години от 1980 до 1990 г., докато Динеков е негов директор, под негово ръководство и с негово участие са осъществени изключително голям брой успешни инициативи – международни конгреси, конференции, симпозиуми, чествания; започва издаване на четиритомната „Кирило-Методиевска енциклопедия“ (в рамките на Секцията по стара и възрожденска литература на Института за литература при БАН, с активното участие на сътрудници на КМНЦ) и на „Кирило-Методиевските студии“, сборници с изследвания и доклади от проведени научни конференции и др. От запазената документация се вижда и дейността му по отстояването на Центъра пред т.нар. „отговорни фактори“ като важно звено в системата на БАН и на българската хуманитаристика, както и осигуряването на неговата материална база, издателска дейност и щат. Спряла съм се и на съхранените основни и програмни документи, изисквани за създаването на Центъра, които са изработени с неговото решаващо участие. От печатните материали може да се види какво значение отдава П. Динеков за популяризирането на създадения през 1980 г. Кирило-Методиевски научен център. Той дава множество интервюта и пише немалко материали, свързани с дейността на братята Кирил и Методий и дейността на Центъра.

Вторият подраздел се отнася към една от значителните дейности в научната и организаторската дейност на П. Динеков. Това е възникването и осъществяването на идеята за издаването на „Кирило-Методиевската енциклопедия“ (КМЕ), която може да бъде определена като своеобразен венец и връх в неговата дейност в областта на кирилometодиевистиката. От запазените в архива му документи се възстановява в хронологически ред както замисълът, така и осъществяването на подготовката и издаването на първите два тома, на които Динеков е главен редактор, като вторият том излиза посмъртно. Събраният научен материал дава възможност концепцията за този

фундаментален труд да се разшири и вместо замислените три тома да бъдат подготвени и отпечатани общо четири тома.

Третият подраздел в тази глава се отнася до възникването и осъществяването на идеята за самостоятелно периодично научно издание на Кирило-Методиевския научен център – Кирило-Методиевските студии (КМС). Изданието се оформя като профилиран периодичен печатен орган на Центъра, като главен редактор от първата до деветата му книга е неговият директор П. Динеков. Значителният брой запазени документи дават възможност да се погледне на изданието като научен орган не само от съдържателната му страна (планирани изследвания, материали от научни симпозиуми и рецензиране на постъпилите статии), но и от техническата му страна – въпросът за материалната и издателската му база, залегнали в кореспонденцията и отчетните материали на П. Динеков и на Центъра.

Макар количеството на запазените документи в личния архив на акад. Петър Динеков от дейността му като организатор и ръководител на Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките да е ограничено, те са свидетелство както за дейността му на учен, така и на умел ръководител и управленец. От тях се вижда неговата упоритост при реализирането на целите и задачите, които стоят пред ръководения от него научен център, дори когато трябва да настоява за реализирането им на най-високо държавно и академично ниво.

Заклучение

Съгласно поставените в началото на работата цели, заключението на дисертационния труд обръща внимание на мястото на Петър Динеков в българската наука и заслугите му за развитието на кирилометодиевистиката. За първи път се прави цялостен обзор на тази част от фонд 1987 К, която е свързана с научните занимания на П. Динеков в областта на кирилометодиевистиката.

Независимо от огромния брой проучвания и публикации за живота и дейността на учения все още нямаме пълна негова научна биография. Дисертационният труд „Кирилометодиевистиката в личния архив на Петър Динеков в ЦДА“ проучва изследователската и научно-организаторската дейност на учения, като се спира на един от основните етапи на неговия живот. Изворова база е огромният личен архив на П. Динеков, отразяващ въпроси от личния му живот, дейността му като общественик, преподавател, учен

и изследовател. Теми, засегнати в неговото многообразно творчество, са българската литература, фолклор и история. Като се прибавят и ръкописите, в които въпросите на кирилometодиевистиката са част от обобщаващи материали изобщо по въпроси на старобългарската литература и средновековната българска история, както и изключително богатата му кореспонденция с лица и учреждения, то изворовата база става изключително обемиста. Въпросите по кирилometодиевистика се разглеждат по-детайлно. Проучването на Динековото архивно наследство допълва с нова важна информация публикуваното му научно творчество. Тази информация приживе не е била достъпна за неговите съвременници и колеги.

Личният архив на Динеков дава възможност да се установи и начинът му на разсъждение по важни теми от историята на българската и на славянските литератури, както и литературите на балканските страни. Засегнати са въпроси за влиянието на византийската литература и култура върху българската и на българската върху руската, сръбската и румънската, както и тяхното обратно влияние върху нея. В творчеството на учения изпъкват като главен акцент твърдението му за общославянското, а и за световното значение на делото на Кирил и Методий и на техните ученици и последователи, осъзнато и от западния свят при обявяването на братята за покровители на Европа. Завършените и планираните проучвания на Динеков взаимно се допълват с публикуваните и очертават цялостната картина на творчеството му. Оповестяването на запазеното му творчество в изследването – планове, бележки, рецензии и мнения, дневници и спомени, библиографии и списъци на книги и документални извори, богатата кореспонденция с лица, институти и други учреждения, както и на използвани от него материали от други архиви и литература, на попаднали неслучайно документи и текстове на други изследователи – дава възможност за нови проучвания на живота и научната дейност на П. Динеков. В личния архив на П. Динеков са запазени също така огромен брой непубликувани и неизползвани още в науката оригинални документални текстове. Те са разработки и планове по теми от кирилometодиевистиката и старобългарската литература и култура, много от които имат и важно методологично значение с лансираните от автора им нови идеи, съобразени и повлияни от постиженията на световната наука.

Освен като база за един немалък дял от неговата все още ненаписана цялостна биография, материалът, въведен от предложения труд, ще обогати възможностите за

проучванията на историята на съвременната българска хуманитаристика и нейните най-значими представители, предоставяйки изворов материал от първостепенна значимост. В дисертацията са направени и редица корекции на архивното описание на фонда „Динев“, което ще го направи по-достъпен и лесен за използване от широк кръг заинтересувани – литературни историци, антрополози, изследователи на интелектуалния живот в България през XX в. и на историята на българската наука.

Справка за приносите на дисертационния труд

1. Въвежда в научно обращение документите по кирилometодиевистика от архива на академик Петър Динеков, представяйки голям брой оригинални документални материали, отнасящи се до най-ранния етап на старобългарската литература и писмена култура, недовършени изследвания, планове за бъдещи проекти, много от тях непубликувани и неизползвани досега в науката.
2. За първи път е направен цялостен аналитичен обзор на фонд 1987К на ЦДА в перспективата на изследванията на Петър Динеков по кирилometодиевистика и са направени редица важни уточнения и допълнения по архивистичното организиране на този фонд. Те поправят допуснатите неточности, пропуски и грешки при създаване инвентарния опис на фонда, улеснявайки пълноценното му използване.
3. Трудът предоставя нова схема за организиране на архивното наследство на проф. Динеков и обединяването на документите в него. От една страна те се класифицират в 2 основни дяла (лични и изследователски документи), а от друга – предлага се тематична класификация на огромен и разнообразен архивен материал, която дава възможност за по-лесно и успешно фокусиране на бъдещи изследвания в архива в перспективата на конкретни теми.
4. Настоящото проучване на архивното наследство на акад. П. Динеков допълва с нова важна информация публикуваното му научно творчество, показвайки някои аспекти, останали досега непознати за специалистите и широката публика. Чрез тези материали за първи път се проследява цялостното развитие на идеите на учения по различни конкретни теми от областта на кирилometодиевистиката. Установените от авторката различия допълват представата за акад. Динеков като задълбочен и търсещ изследовател в областта на палеославистиката и българистиката.
5. Един от основните приноси на дисертацията е изясняването на въпросите, свързани с възстановяването на институционалната кирилometодиевистика след разформироването на Кирило-Методиевската комисия на БАН по настояване на АН СССР и ролята на акад. Динеков в този процес. За пръв път се въвеждат в научна

употреба документи – докладни, молби, планове, интервюта и др. материали, свързани с усилията на учения за реализиране на неговата концепция за създаване на КМНЦ към БАН. Допълнени с откъси от личните му дневници, съхранявани в БИА на НБ "Св. Кирил и Методий" тези документи осветляват за първи път в подробности историята на създаването на Центъра. С анализа на заложените в бележките на акад. Динеков сведения относно дейността на новата институция, нейното устройство и дългосрочни задачи, дисертацията дава идеи за бъдещи научни планове – напр. написването на история на българската кирилometодиевистика, която досега не е разработвана, но е била предвиждана в плановете на акад. Динеков за КМНЦ.

6. Приложенията към труда допълват от една страна библиографията на акад. Динеков в хронологически и съдържателен план, а от друга правят публично достояние непубликувани в книги и сборници и останали по такъв начин неизвестни, ранни статии и разработки на учения, както и някои публични изявления и интервюта.
7. Дисертацията е първият опит в българската филологическа наука да се представи цялостна картина на творческото дело на акад. Петър Динеков - един от най-значимите български филолози на ХХ в. в областта на кирилometодиевистиката въз основа на сравнителния анализ на публикациите му със запазеното му архивно наследство. Тя създава модел за плодотворен изследователски подход и към архивите на други учени-кирилometодиевисти, чиито архиви са запазени и публично достъпни.

Литература, цитирана в автореферата

Б и л я р с к а, В. Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. – ИДА, кн. 102, 2011, с. 126–138.

Д и м ч е в а, Н. Първи литературни опити. –В: Спомени и размисли за Петър Динеков. С., 2010, с. 27–31.

Д у й ч е в, Ив., А. К и р м а г о в а, А. П а у н о в а. Кирило-методиевска библиография. 1940–1980. С., 1983.

К о л е в а, Р., Т. Я н а к и е в а. Книги с дарствени надписи в личната библиотека на академик Петър Динеков. – Във: В памет на Петър Динеков. Традиция, приемственост, новаторство. С., 2001, с. 44–48.

К о л е в а, Р., Т. Я н а к и е в а. Личната библиотека на академик Петър Динеков: Книги с дарствени надписи. – В: Личната библиотека на академик Петър Динеков. Каталог: Т. 1: Книги с дарствени надписи. Съст. М. Бояджийска, Р. Абаджиева, С. Говедарова. Пловдив, 1998, с. 1–45.

Я н а к и е в а, Т. Петър Динеков. Биобиблиография. С., 1982.

Я н а к и е в а, Т. Библиография на трудовете на акад. Петър Динеков (1980–1989). – Старобългарска литература, кн. 25–26, 1991, с. 4–21.

Я н а к и е в а, Т. Публикации на акад. Петър Динеков (1990–2009). – В7 Спомени и размисли за Петър Динеков. 100 години от рождението му. С., 2010, с. 329–340.

Списък на съкращенията, използвани в автореферата

А.е. – архивна единица

БАН – Българска академия на науките

БИА – НБКМ – Български исторически архив при Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

ИДА – Известия на държавните архиви

КМ – Кирил и Методий

КМЕ – Кирило-методиевска енциклопедия

КМНЦ – Кирило-Методиевски научен център

НТО – Научно-техническа обработка

ЦДА – Централен държавен архив

Оп. – опис

Научни публикации, свързани с дисертационния труд

- 1.** Непубликувани автобиографични материали на акад. Петър Динеков. – Известия на държавните архиви, кн. 102, 2011, с. 123–148.
- 2.** Проблемите на Кирило-Методиевистиката в документите от личния архив на акад. Петър Динеков, съхраняван в Централния държавен архив. – Известия на държавните архиви, кн. 100, 2010, с. 215–221.
- 3.** Ранните дневници и спомени на акад. Петър Динеков. Раждането на учения и човека на перото. – Известия на държавните архиви, кн. 101, 2011, с. 231–278.
- 4.** One love forever - Dinekov Peter and Poland. – In: Unconventional Histories of Slavic Institutions (= Slavia Meridionalis. T. 17). Warszawa, 2015 (In print).